- Stell godt med bukken!

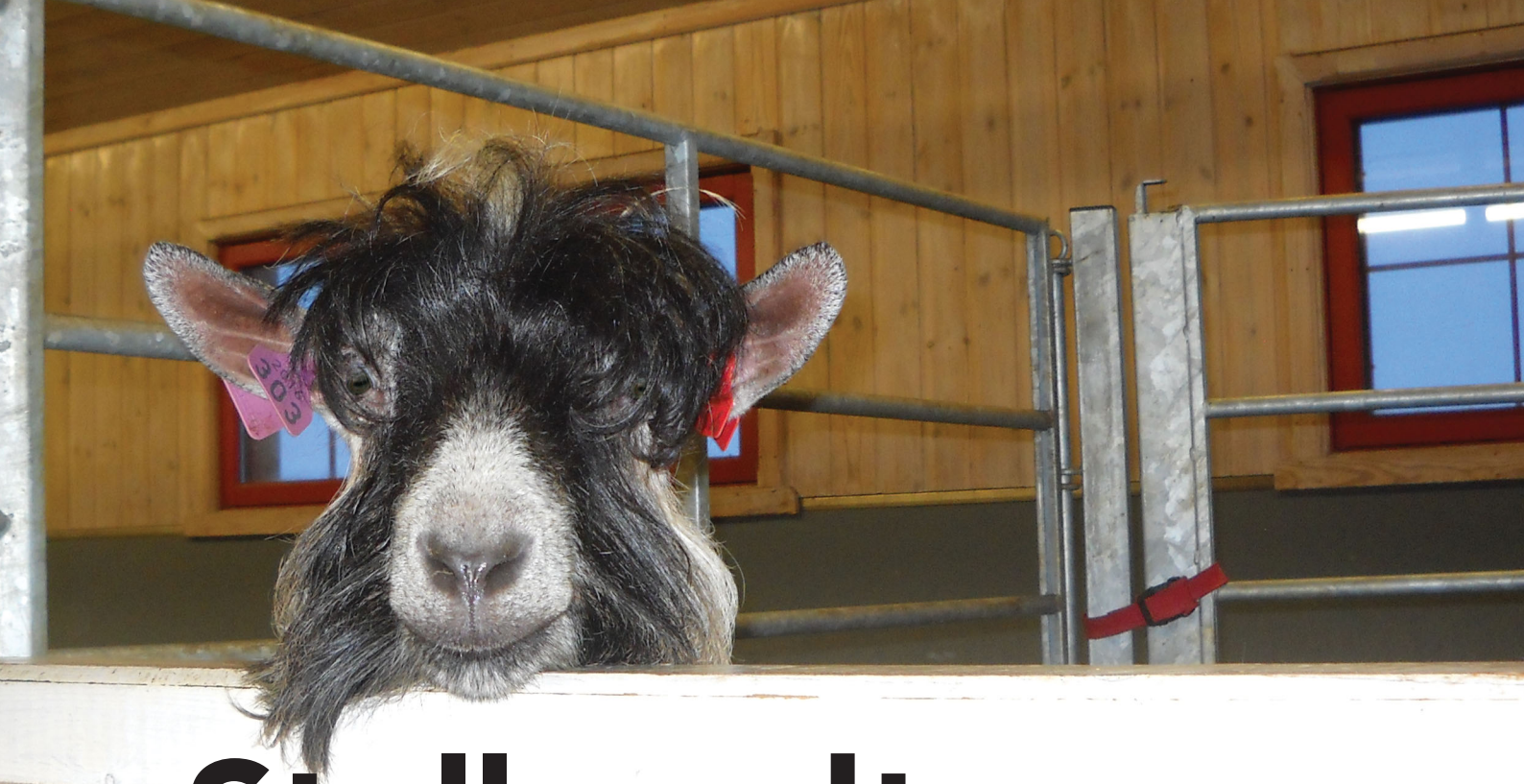
Forfatter
Hege Gonsholt, Topp Team Fôring Geit, TINE

Sammendrag
Det er helt avgjørende at vi tar vare på bukker fram til de får døtre i produksjon og får beregnet offisiell avlsindeks. Bare på den måten kan vi bruke de beste som foreldre til neste generasjon kje. Derfor: Stell godt med bukkene!

Publisert
2017

Referanse
Sau og Geit Nr.1/2017

Utskriftsdato
29.03.2024 www.fag.nsg.no

- Stell godt med bukken!

Det er helt avgjørende at vi tar vare på bukker fram til de får døtre i produksjon og får beregnet offisiell avlsindeks. Bare på den måten kan vi bruke de beste som foreldre til neste generasjon kje. Derfor: Stell godt med bukkene!

Tekst og foto: Hege Gonsholt, Topp Team Fôring Geit, TINE

Litt fram i tid har vi kanskje genomisk seleksjon i geiteavlen. Da kan vi velge ut de beste avlsbukkene allerede mens de er kje. Slik situasjonen er nå er det først ved 2-års alder at bukkene får offisiell avlsindeks. Da gjelder det at de beste bukkene fremdeles er i live og kan tas inn til seminstasjonen og brukes videre i avl.

Kvier seg

Mange kvier seg for å ha store bukker i fjøset. En voksen bukk kan veie opp mot 100 kg og stanger med stor kraft. Det kreves solid innredning med god høgde og helst et eget rom eller hus adskilt fra geitene. Men det er helt avgjørende at vi tar vare på bukker fram til de får døtre i produksjon og får beregnet offisiell avlsindeks. Bare på den måten kan vi bruke de beste som foreldre til neste generasjon kje. Da må vi også stelle bukkene godt og fôre dem riktig!

Hold bukkene i eget rom

Bukkene skal ha det tørt, trekkfritt og lyst. Den beste løsningen er å ha bukkene i eget rom eller annet hus enn geitene. Dersom bukkene er i samme rom som geitene, er det avgjørende at innredningen er solid og høg nok til at bukkene ikke kommer seg ut. Bilde 1 viser en snekret bukkebinge av tre og armeringsjern. Bukkene har ikke direkte kontakt med geitene, men står i samme rom. Bilde 2 viser bukkebinge av metallgrinder fra Knarrhult. Grindene er beregnet til Alpakka. De er 1,60 m høge og har samme rørdimensjon som andre grinder til småfe. Andre løsninger kan være å velge grinder beregna til storfe. Dersom bukkene er oppstallet i samme rom som geiteflokken bør de flyttes ut i god tid før paringssesongen. De bør være vekk fra flokken minst 4-6 uker. Da er det størst sannsynlighet for at brunsten hos geitene kommer i gang når bukkene tas tilbake. Det er ikke lov til å holde bukker varig bundet (jf. *Forskrift om velferd for småfe*). Det er kun i paringssesongen det gis anledning til å binde bukker.

Fri tilgang på grovfôr, begrens kraftfôrmengden

Bukkene vokser fram til om lag 4 års alder. Veksten er størst første året og avtar gradvis med økende alder. Et bukkekje veier kanskje 50-60 kg etter at første paringssesong er over. En voksen bukk på to år veier 75-100 kg. Utenom paringssesongen trenger de voksne bukkene lite ut over vedlikehold, mens bukkene som er om lag

Celletallsmillionærer ødelegger geitemelka

Fjerner vi 10 % av den dårligste melka vil vi faktisk halvere celletallet i tankmelk, skriver Olav Østerås og Liv Sølverød i denne artikkelen. Flere fagartikler om celletall og tilliggende temaer følger i de neste utgavene av Sau og Geit.

Tekst: Olav Østerås, TINE Rådgiving og Liv Sølverød, HT Geit

Celletall er et mål på grad av betennelsesreaksjon i melkekjertelen. Geitekontrollen viser stigning fra 1993 til 2004, så reduksjon til 2015 og en liten stigning i 2016 (se figur 1).

De fleste celletall er under 500 000, så er det en lang hale med målinger på flere millioner. Mange har verdier over 10 millioner. 10 % av celletallene i geitekontrollen er under 70 000! Fordeling av geitecelletall tyder på at friske dyr uten infeksjon har et celletall på mellom 50 000 og 400 000. I et aritmetisk middel vil ekstremt høye verdier øke gjennomsnittsverdien mye. Aritmetisk middel i 2016 var 992 000, mens midtverdien var 430 000. I gårdstanken vil melk fra geiter som er såkalte «celletallsmillionærer» påvirke tankcelletallet på samme måte. Geiter som leverer melk med svært høyt celletall gjennom hele året, er mest sannsynlig infisert med jurbetennelsesbakterier og bør ikke inngå i en sunn melkeproduksjon. Slik melk vil også påvirke smak, ysteegenskaper etc. Celletallet i geitemelk varierer betydelig gjennom året. Dette kommer vi tilbake til i seinere artikler.

Høyt celletall gir mindre osteutbytte, svakere ostekoagel og ost med dårligere lagringsegenskaper.

Stor variasjon - mellom geiter og mellom besetninger

I 2016 var aritmetisk middel i geitekontrollen altså 992 000, mens det i tankmelk var 1,033 millioner til 1,117 millioner. Høyere tankcelletall skyldes at prøvene ikke er tatt ut på samme tid og at melk fra geiter som er celletallsmillionærer leveres på tanken.

Geometrisk middel i tankmelk svingte i 2016 fra 920 000 til 997 000. Lavere geometrisk middel enn aritmetisk tyder på at noen produsenter leverer melk med ekstremt høyt celletall, mens andre leverer melk med lavt celletall.

Figur 2 viser fordeling av celletall i tankmelk i 2016. 25 % av målingene er under 640 000, mens 5 % var over 2,33 millioner. Høyest målte verdi var 7,22 millioner - her snakker vi om svært unormal melk!

Høyt celletall - mindre osteutbytte - dårligere lagring

Celletall er uttrykk for grad av betennelsesreaksjon i juret. Melk med høyt celletall inneholder flere kvite blodlegemer som er aktive i drap av mastittbakterier. Jo høyere celletall desto kraftigere betennelsesreaksjon. I kvite blodlegemer finnes enzymer og andre nedbrytende stoffer som ødelegger melka. Fra blod lekker det blodproteiner, immunoglobuliner, enzymer, salter etc. Melkeytelsen reduseres, laktoseproduksjon reduseres og fett- og proteininnhold vil påvirkes. Under betennelsen (celletallsøkningen) vil proteinprosenten først reduseres for deretter å øke som følge av lekkasje av proteiner fra blod til melk. Når celletallet passerer 400 000 vil blodprotein øke mer enn kaseinproduksjonen i juret reduseres (fig 3). Melkeproteinet skades av enzymer som følger de kvite blodlegemene. Dette gjør høycelletallsmelk dårlig egnet til osteproduksjon, spesielt faste, kvite geitoster. Enzymene og proteinene i melk med kraftig betennelsesreaksjon og høyt celletall vil gi mindre osteutbytte, svakere ostekoagel og ost med dårligere lagringsegenskaper fordi enzymaktiviteten fortsetter nedbrytning av osten under lagring.

Celletallsmillionærer gjør stor skade

Geitekontrollen viser at 5 % av prøvene har celletall over 4 millioner og 10 % har et

ett år trenger ekstra fôr til tilvekst. Alle bukker må ha jamn tilgang på grovfôr. Grovfôret skal være av hygienisk god kvalitet, men bukkene har ikke samme krav til næringsinnhold pr. kilo tørrstoff som mjølkegeitene. Bukker i vekst bør få kraftfôr. Fri tilgang på grovfôr av middels kvalitet og 2-3 hekto kraftfôr kan dekke behovet til kjebukker første året (6-18 måneders alder). Bukker som er 1,5 år og eldre har mindre tilvekst og kan dekke fôrbehovet sitt med grovfôr og 1-2 hekto kraftfôr. Dersom grovfôret er av svært god kvalitet, kan voksne bukker dekke både energi- og proteinbehovet sitt med bare grovfôr. Men da kreves tilskudd av mineraler og vitaminer. Bukkene skal alltid ha rikelig tilgang på friskt vann. Mineralstein eller saltstein i kombinasjon med mineralblanding anbefales til alle bukker.

Snekret bukkebinge av tre og armeringsjern. God høgde, bukkene har ikke mulighet til å hoppe.

For mye kraftfôr kan føre til urinstein

Høge kraftfôrnivå til bukker er uheldig og kan føre til urinstein. Det er særlig to forhold som disponerer for urinstein; høge kraftfôrmengder og forholdet mellom mineralene kalsium og fosfor i fôret. Lite kalsium og/eller mye fosfor er uheldig. Urinstein er en svært smertefull tilstand. I verste fall kan urinrøret blokkeres helt. Litteratur fra utlandet oppgir at bukker ikke bør få høgare kraftfôrmengder pr. dag enn 0,25-0,50 prosent av sin egen kroppsvekt. Det vil si at bukker på 60 kg bør få maksimalt 3 hekto kraftfôr pr. dag og en bukk på 80 kg maks 4 hekto pr. dag for å minimere risikoen for urinstein.

Klauvstell og klipp

Klauvene skal skjæres regelmessig. Klipp gjerne bukkene om høsten for å unngå seigt ragg og floker. Hos avhorna bukker må en følge nøye med eventuelle hornnyvler som vrir seg og vokser skeivt. Klipp eller bruk sagtråd for å fjerne de som vokser ned mot skallen.

Forebygg sjukdom

Forebygg sjukdom hos bukkene ved god oppstalling og rett fôring. Tørt og trekkfritt miljø gjør dyra mindre utsatt for lungebetennelse. Unngå for høge kraftfôrmengder og gi rikelig med grovfôr for å hindre urinstein.

De beste genene?

Bukkene har sannsynligvis noen av de beste genene i hele besetningen. Stell bukkene godt og fôr dem riktig fram til døtrene kommer i produksjon og de får offisiell avlsindeks. Kanskje har du en seminbukkkandidat i fjøset!

Bukkebinge med metallgrinder beregnet til Alpakka (fra Knarrhult). Høgde 1,60 m. Fås i lengder på 1,50 m og 1,20 m med port. Rørdimensjon som grinder til småfe.

Oppsummert

Bukker 1-2 år gamle:

- Helst oppstalling i eget rom/hus adskilt fra geitene
- Fri tilgang på grovfôr, gjerne middels grovfôrkvalitet
- Åringer: 0,2-0,3 kg kraftfôr pr. dag. Eldre: 0,1-0,2 kg kraftfôr pr. dag
- Mineral/vitaminstein, eller saltstein kombinert med mineralblanding
- Unngå høge kraftfôrnivå: kan føre til urinstein
- Klipp bukkene om høsten
- Skjær klauvene og eventuelt klipp/sag hornnyvler som vokser skeivt

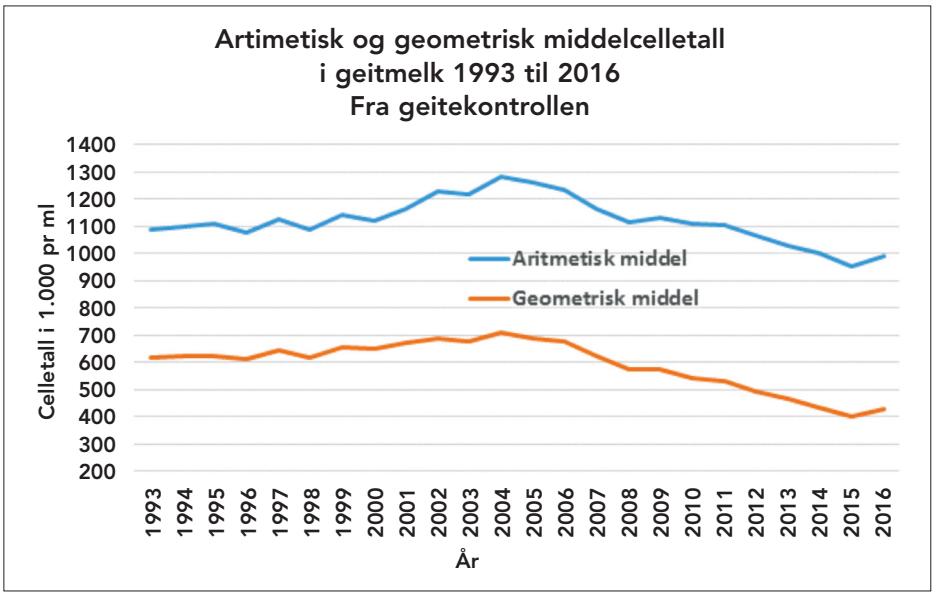

Det er stor variasjon i celletall mellom besetninger - og mellom geiter, skriver Liv Sølverød og Olav Østerås.

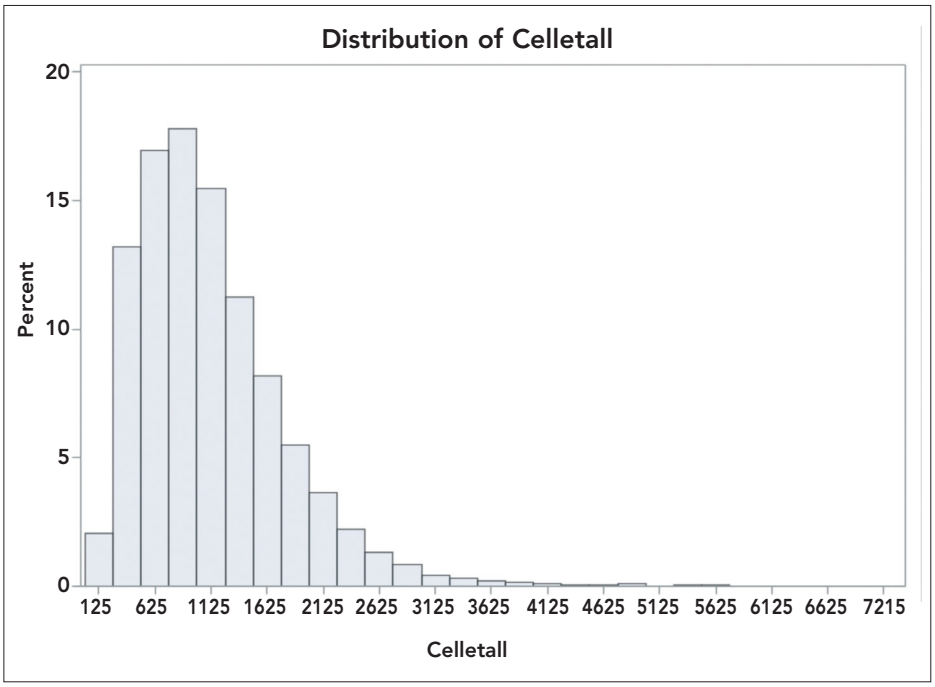
celletall over 2,5 millioner. Dersom vi tar bort 5 % av geitene med høyest celletall (over 4 millioner) vil aritmetisk middel reduseres fra 992 000 til 709 000, mens midtverdien bare vil reduseres fra 430 000 til 390 000. Fjerning av den aller dårligste melka vil gi en dramatisk reduksjon av tankcelletall og et godt bidrag til bedre melkekvalitet. Om 10 % av de høyeste celletallsgeitene tas bort, vil aritmetisk middel bli 574 000, mens midtverdien blir 360 000. Fjerning av 10 % av den dårligste melka vil faktisk halvere celletallet i tankmelk. Uttak av geitekontrollprøver regelmessig (gjerne månedlig) er grunnlag for besetningsstyring. For å etablere god jurhelsestyring, anbefaler vi 6 analyser av geitekontrollprøver fordelt jevnt i hele laktasjonen. Dette trengs for å følge utviklingen hos den enkelte geit. Geiter som er «celletallsmillionærer» over tid bør utrangeres fordi deres melkekvalitet ikke er tilfredsstillende.

Geitekontroll og jurhelsestyring er fundamentalt

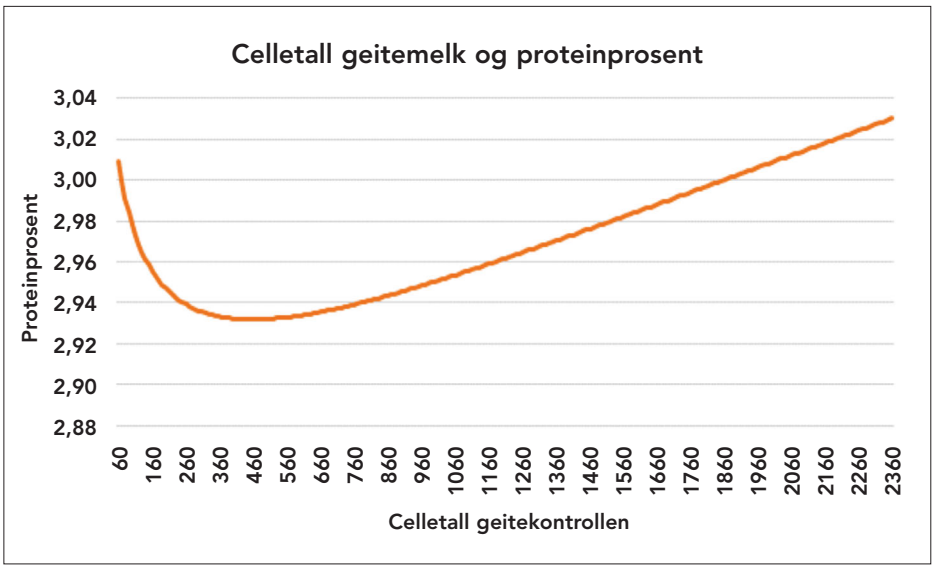
Mange besetninger har få geitekontroll-prøver og dermed dårlig mulighet for jurhelsestyring. 17 % har 1 eller ingen analyser i løpet av 2016, 7 % har bare 2 analyser. Med slik prøvefrekvens er det ikke mulig å gjennomføre en god jurhelsestyring eller en effektiv overvåkning av celletallet i en geiteflokk. Produsenter som ikke er medlemmer i geitekontrollen har svært dårlig mulighet for å etablere god nok jurhelsestyring som grunnlag for et godt arbeid med melkekvalitet. Av totalt 300 leverandører av geitemelk i 2016 var det 41 (13,7 %) som ikke var med i geite-kontrollen. Av de som var med i geite-kontrollen var det 39 som ikke fikk god-kjent årsoppgjør i 2016, hvorav 36 hadde for få kontroller og analyser, 10 hadde for få kontroller og 4 hadde for få analyser.

Figur 1.

Figur 2.

Figur 3.